

РОЗДІЛ II. ПОЧАТКОВА ОСВІТА: ПОВНИЙ ЦИКЛ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЄКТІ «СВІТ ЧЕКАЄ КРИЛАТИХ»

Анжеліка ЦИМБАЛАРУ,

*науковий керівник освітнього проєкту «Світ чекає крилатих»,
доктор педагогічних наук;*

Вікторія КОНДРАТОВА,

*доцент кафедри дошкільної та початкової освіти комунального закладу
«Кіровоградський інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя
Сухомлинського», координатор освітнього проєкту «Світ чекає крилатих»
у Кіровоградській області, кандидат педагогічних наук;*

Наталія ПАРХОМЕНКО,

*начальник відділу наукового і навчально-методичного забезпечення змісту
дошкільної і початкової освіти в Новій українській школі ДНУ «Інститут
модернізації змісту освіти»*

Нові підходи до організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти, обумовлені законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», значно розширили горизонти академічної свободи шкіл у виборі освітніх програм, систем оцінювання результатів навчання здобувачів початкової освіти. Відповідно виникає потреба в методичній підтримці та висвітленні інноваційних підходів до упровадження запропонованих в освітніх програмах систем оцінювання, зокрема для реалізації Освітньої програми «Світ чекає крилатих» [6].

Інноваційну систему оцінювання в освітньому проєкті «Світ чекає крилатих» ґрунтовано на Законі України «Про освіту» (ст. 41, 42, 48), Законі України «Про загальну середню освіту» (ст. 11, 14, 17, 18, 43), Державному стандарті початкової освіти (п. 28), Методичних рекомендаціях щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОН України від 13.07.2021 №813), Порядку проведення державної підсумкової атестації (Наказ МОН України від 07.12.2018 №1369, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 02.11.2029 №8/32979) [1, 2, 3, 4, 5].

Створену систему апробовано і експериментально перевірено в межах дослідно-експериментальної роботи Всеукраїнського рівня «Дидактико-методичне і навчальне забезпечення реалізації концептуальних засад реформування початкової загальної освіти» (науковий керівник А.Д. Цимбалару) в понад 70 експериментальних закладах загальної середньої освіти в різних областях України.

Нині авторську систему оцінювання запроваджено для організації вербального оцінювання здобувачів початкової освіти, які навчаються за Освітньою програмою «Світ чекає крилатих».

Спрямованість Освітньої програми на реалізацію компетентісно орієнтованого навчання, що ґрунтується на діяльнісній основі і передбачає паритетну суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників освітнього процесу, зумовлює інтерпретацію сутності **оцінювання** як обов'язкового складника освітнього процесу, в межах якого визначають позицію здобувача початкової освіти на власній освітній траєкторії (якісні та кількісні характеристики сформованості результатів навчання) на певному етапі навчання з метою визначення ефективності та шляхів оптимізації його навчального поступу.

Об'єктами оцінювання, відповідно до п. 22 ст. 1 Закону України «Про освіту» є результати навчання учня/учениці, у тому числі процес їх досягнення ним/нею [1]. Результатами навчання є складники предметних та ключових компетентностей на певному етапі їх формування, зокрема, знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, у тому числі навчальні дії, спрямовані на їх досягнення.

В освітній програмі «Світ чекає крилатих» очікувані результати навчання учня/учениці розкриті в **детальному описі показників розвитку учня/учениці**, що конкретизуються в її навчальних діях, з урахуванням послідовності набуття відповідних умінь та навичок та можливості виконання цих дій дітьми певної вікової групи. **Навчальні дії описують поетапне формування умінь і навички** від рівня розпізнавання поняття/явища до рівня *застосування* знань, умінь, навичок про це поняття/явище, ціннісної їх оцінки для виконання, складання пізнавальних і практико орієнтованих завдань, що відповідає і логічній структурі компетентності, і когнітивним рівням навчально-пізнавальної діяльності за таксономією Блума [6].

Оцінювання результатів навчання здобувачів початкової освіти здійснюють у процесі моніторингу.

Моніторинг результатів навчання здобувачів початкової освіти є системою перевірки й оцінювання результатів навчання, збору та порівняння отриманих даних для встановлення динаміки виявлених результатів, прогнозування на підставі об'єктивних даних учіння та розроблення рекомендацій для побудови та корекції освітніх траєкторій здобувачів освіти і підвищення ефективності освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти, а також визначення напрямів реформування системи початкової освіти.

Моніторинг результатів навчання проводять системно на чотирьох рівнях: *індивідуальному* (здійснюють учні та вчителі), *інституційному* (що можуть здійснювати вчителі та/або дирекція закладу загальної середньої освіти), *державному* (Державна підсумкова атестація) та *міжнародному* (TIMSS та інші міжнародні дослідження, у яких бере участь Україна).

На індивідуальному рівні моніторингу оцінювання результатів навчання організовують з **метою** визначення якісних характеристик результатів навчання кожного здобувача освіти, що передбачає встановлення ступеня учнівського прогресу, докладених здобувачем освіти зусиль для отримання певних

результатів, його освітніх потреб для подальшої організації та корекції процесів учіння та навчання.

В умовах гуманізації освітнього процесу та організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії його учасників основними **функціями оцінювання** результатів навчання здобувачів початкової освіти є:

відносно здобувачів освіти – інформаційна, мотиваційна, коригувальна, формувальна, розвивальна, виховна;

відносно тих, хто надає освітні послуги: вчителя – нормативна (де нормою виступають зазначені в Освітній програмі очікувані результати навчання), формувальна, діагностувальна, констатувальна, інформаційна, аналітична, коригувальна, прогностична.

Оцінювання результатів навчання здобувачів початкової освіти на індивідуальному рівні моніторинг здійснюють із пріоритетом на формувальній функції як відносно здобувачів освіти (само- і взаємооцінювання) так і відносно тих, хто надає освітні послуги – вчителів (формувальне оцінювання).

Пріоритетність формувального оцінювання відповідає настановам Державного стандарту початкової освіти, якими визначено, що отримання даних, їх аналіз та формулювання суджень про результати навчання учнів здійснюють у процесі:

формувального оцінювання, метою якого є відстеження особистісного розвитку учнів й ходу опановування ними навчального досвіду як основи компетентності та побудову індивідуальної освітньої траєкторії особистості;

підсумкового оцінювання, метою якого є співвіднесення навчальних досягнень учнів з обов'язковими/очікуваними результатами навчання, визначеними Державним стандартом/Освітньою програмою.

Ключові умови ефективності **формувального оцінювання** для особистісного розвитку здобувача освіти розкриті О. Локшиною. Дослідниця визначає формувальне оцінювання як інтерактивне оцінювання учнівського прогресу, що дає змогу визначати навчальні потреби учнів, адаптуючи до них процес навчання/учіння [8]. Зазначене дозволило нам виокремити провідні ознаки формувального оцінювання, які зорієнтовують контрольню-оцінювальну діяльність учасників освітнього процесу, а саме: інтерактивність і адаптивність. Інтерактивність зумовлює активну постійну взаємодію учнів між собою, учнів з учителем, що формує і зміцнює суб'єктність кожного та забезпечує постійний оперативний зворотний зв'язок, необхідний для коригування діяльності. Ознака адаптивності формувального оцінювання зорієнтовує педагога на врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів/учениць, співвіднесення їх навчальних можливостей з очікуваними результатами, визначеними в освітній програмі. Таким чином формувальне оцінювання є інструментом реалізації індивідуального й диференційованого підходів та забезпечення поступу кожного здобувача освіти власною освітньою траєкторією. Отже, педагогам освітнього проєкту «Світ чекає крилатих» рекомендовано наповнювати формувальне оцінювання такими ознаками як інтерактивність, постійність, оперативність зворотного зв'язку, спрямованість на формування суб'єктності, адаптивність,

індивідуалізованість, толерантність і доброзичливість, вплив на вибір дидактичного забезпечення, що має зумовити його ефективність в освітньому процесі.

Критерієм оцінювання результатів навчання (презентованих як в усній, так і письмовій формах або практично) є *готовність учнів пояснювати способи виконання завдань та обґрунтовувати одержані результати іншим* (казковим персонажам, однокласникам, батькам та іншим членам родини).

Готовність навчати інших є особистісним надбанням учня/учениці, що зумовлене його/її навчальністю та емоційно-вольовими якостями і характеризується навченістю. Освітньою програмою передбачено враховувати навчальність здобувачів освіти в проєктуванні освітнього процесу, що є ще одним інструментом реалізації індивідуалізованого навчання. Навчальність розглядаємо як здатність особистості до учіння та її сприйнятливість до навчання. За узагальненнями дослідників Король Л., Максимець С. здатність до учіння та сприйнятливість до навчання визначають за проявами в процесі діяльності темпу, гнучкості, узагальненості, економічності та самостійності мислення [9]. Навчальність наповнює система якостей особистості та ознак її діяльності, які зумовлюють можливості в опануванні навчальним матеріалом. Якщо навчальність є передумовою формування готовності навчати інших, то навченість є результатом цього процесу. Цей результат характеризує сукупність якостей і надбань особистості, отриманих в процесі навчання/учіння. Водночас навченість є і досягнутим результатом навчання, і основою для успішного руху освітньою траєкторією далі.

Освітньою програмою «Світ чекає крилатих» **готовність навчати інших** пропонувано використовувати як критерій оцінювання/самооцінювання результатів навчання здобувачів початкової освіти, в якому виокремлено відповідно до компонентів готовності такі показники, як мотиваційний (ставлення до роботи, бажання працювати), змістовий (знання, уміння, які виявляє учень під час виконання завдань) і процесуальний (знання способів виконання дій, повнота виконання операцій, здатність діяти самостійно, темп виконання дій, можливість виконувати дії в подібній/новій ситуації).

Під час оцінювання результатів навчання здобувачів початкової освіти до уваги беруть відповідні структурі готовності **показники** сформованості складників предметних та ключових компетентностей (що є об'єктами оцінювання):

якість результатів навчання – змістовність, правильність, усвідомленість, конкретність, узагальненість, системність, обсяг, повнота, глибина, міцність, дієвість, гнучкість (знаннєвий складник);

способи навчальної діяльності – апродуктивний (розпізнавання, часткове виконання за зразком); репродуктивний (виконання за зразком, аналогією алгоритмом); продуктивний (виконання в нових ситуаціях); продуктивно-творчий (досвід елементарної творчої діяльності – частково-пошуковий і пошуковий рівні) (діяльнісний складник);

досвід ставлення до самого себе, до навколишнього світу, у тому числі до інших людей та освітнього процесу – наявність/відсутність емоцій, стимулів і бажань та вияв позитивних/негативних почуттів (емоційно-ціннісний та мотиваційний складники).

Також під час оцінювання результатів навчання враховують *культуру мовлення здобувача освіти* – послідовність викладу матеріалу, доцільне вживання термінів; охайність (для письмових робіт), виразність, впевненість (для усних робіт).

Оцінювання результатів навчання **в 1-4 класах з усіх предметів** інваріантного і варіативного складників навчального плану на цьому рівні моніторингу **здійснюють вербально**. При цьому формувальне оцінювання учитель проводить постійно упродовж навчального року, але результати в класному журналі не фіксує. Підсумкове оцінювання – один раз в кінці навчального року, а його результати фіксує у класному журналі позначкою ✓, що засвідчує сформованість конкретного уміння та досягнення відповідного йому очікуваного результату.

Самооцінювання та взаємооцінювання результатів діяльності учнів є одним із шляхів здійснення формувального оцінювання. Школярів потрібно вчити оцінювати власну роботу, розвивати навички самооцінювання. Мета: виховання впевненого в собі учня, який знає про свої сильні сторони і напрямки розвитку. Самооцінювання учнями результатів роботи учитель може організовувати або наприкінці заняття або після виконання учнями кожного завдання. Важливо, щоб здобувачі освіти мали можливість потім за бажанням доопрацювати завдання. Ця робота проводиться усіма вчителями, які працюють в одному класі, у тому числі музичного та образотворчого мистецтва.

Для організації самооцінювання у 1-2 класах в кінці сторінок посібника-журнала для учнів подані круги, у 3-4 класах – круги та шкала оцінювання (у 4 класі шкала оцінювання кольорова та відображає рівні: початковий, середній, достатній, високий), де кількість одиничних відрізків відповідає кількості частин усіх кругів з номерами завдання. Частин кругів у 1 класі – 2, у 2 класі – 4, у 3-4 класах може бути: 2, 4, 6. Кількість кругів відповідає кількості завдань на сторінці. Номер завдання зазначений перед кругом.

Під час самооцінювання своєї роботи на занятті учні зафарбовують частини круга та у 3-4 класах позначають ще й на шкалі число, що відповідає загальній кількості розфарбованих частин усіх зображених кругів.

У 4 класі кольорові частини шкали вказують на ступінь готовності учня навчати інших виконанню поданих на сторінках посібника-журналу завдань.

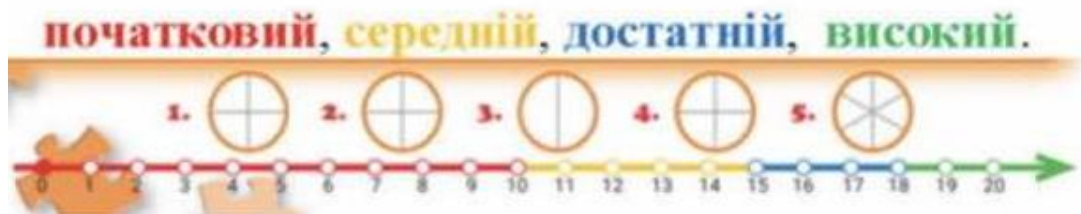
2 клас

3 клас

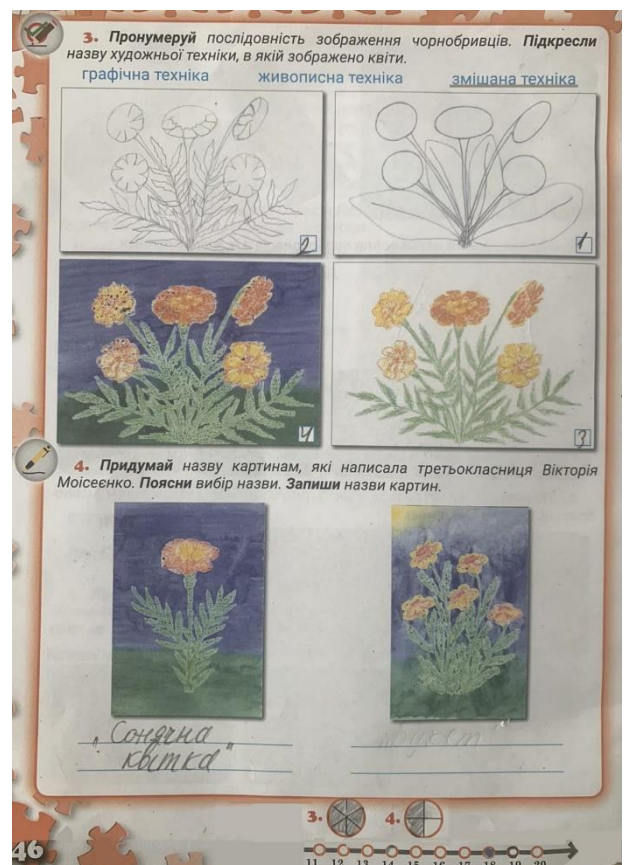
4 клас

Нарощування системи оцінювання у 3-4 класах є те, що в учнів є можливість порівняти результати роботи на кожному занятті і зробити певні висновки про своє зростання щодо своєї готовності навчати інших.

Розглянемо приклад самооцінювання учнями завдань протягом заняття з концентру «Образотворче мистецтво». Завдання з образотворчого мистецтва передбачають вміння учнів пізнавати та аналізувати твори мистецтва, здійснювати мистецьку діяльність, виявляти емоційне ставлення.

Тема заняття. Створення художнього образу за допомогою ліній, форми та кольору. «Чорнобривців насіяла мати...» (3 клас).

У посібнику-журналі на сторінках з образотворчого мистецтва подано 4 завдання. Учень зафарбував частини круга, в залежності від того, як виконав ці завдання. Ми бачимо, що 1-3 завдання виконано повністю, а 4 – частково (першій картині придумав назву, а другій – ні). Відповідно до правил зафарбовування кругів у залежності від готовності пояснити хід його виконання:

бачимо, що учень з питань трьох завдань готовий навчати інших, знає як виконати практичне завдання заняття – намалювати чорнобривці у змішаній техніці. Але потрібно розвивати спостережливість та словниковий запас (наприклад, спостереження, що чорнобривці квітнуть усе літо, могли б допомогти придумати назву картині – «Квітка літа» тощо. На шкалі учень зафарбовує кружечок над цифрою 18 (6+4+6+2).

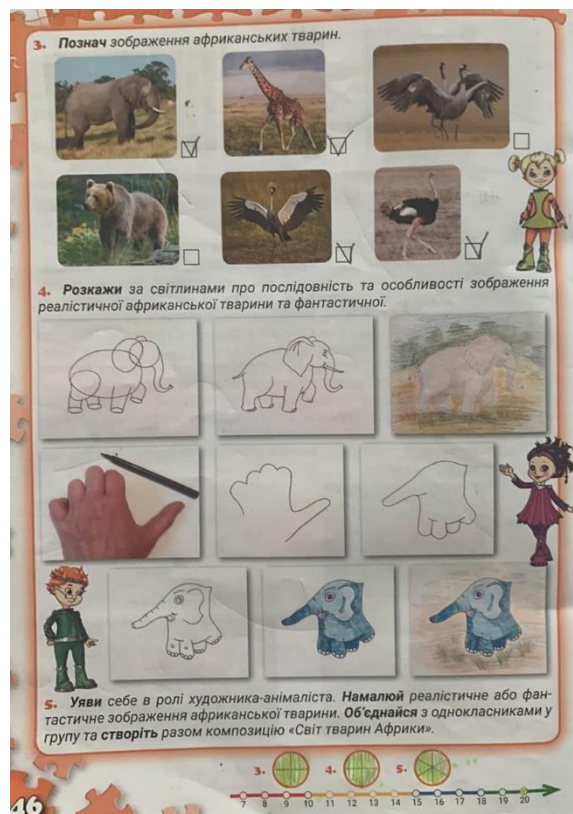
Учителю потрібно допомогти учням навчитися розробляти критерії оцінювання практичної роботи (виконаного малюнку). Наприклад, критеріями оцінювання малюнку чорнобривців у змішаній техніці (квітка виконується в графічній техніці – восковими олівцями, а фон (середовище, де росте квітка) – акварельними фарбами) можуть бути наступні: форма квітки, колір квітки, колір середовища, композиція, знання техніки виконання. Розпочинати самоаналіз потрібно словами: «Я вважаю, ...», «На мою думку ...», «Мені здається, що ...».

Учень може дати, наприклад, наступний самоаналіз роботи: «Я вважаю, що правильно передав форму та колір квітів, колір трави та неба, які намалював у змішаній техніці за допомогою воскових олівців та акварельних фарб, правильно композиційно розташував на аркуші паперу кущик чорнобривців. Але, за формою листя чорнобривців вийшло не зовсім схоже на реалістичне. Я уважніше ознайомлюся з формою листя чорнобривців та спробую у вільний час виконати ще один малюнок.»

Тема заняття. Африка. Анімалістика. Художники-анімалісти. Тварина в русі. Реалістичне та фантастичне зображення тварин. **«Африканська тварина»**

(реалістичне або фантастичне зображення за допомогою долоньки, техніка виконання: *графічна*) (4 клас).

Бачимо, що учениця виконала завдання на високому рівні та готова навчати інших.

Критерії оцінювання малюнку: форма тварини, композиційне розташування на аркуші паперу, рух тварини, колір тварини, колір середовища, техніка виконання.

Приклад самоаналізу малюнку: «Я думаю, що мені вдалося правильно зобразити слона в русі та розташувати його на аркуші паперу, передати його колір та колір трави й неба. Я зможу навчити інших малювати реалістичного слона в русі».

Учнів також потрібно навчати давати один одному позитивний / конструктивний зворотній зв'язок за поставленими цілями. Наприклад, на занятті з концентру «Образотворче мистецтво» учні обговорюють і дають спрямований зворотній зв'язок щодо виконаної практичної роботи (малюнку) інших.

Формувальне оцінювання результатів навчання здобувачів початкової освіти, у тому числі процесу їх досягнення з української мови, математики, всесвіту в 1-4 класах і англійської мови – в 2-4 класах здійснюють за комплексами **селфі-аудитів** та **діагностувальних робіт**.

Селфі-аудит – дослідження динаміки навчальних досягнень учнів за результатами перевірки та оцінювання виконаних завдань. Сутність цієї форми роботи розкриває запропонована авторами (А. Цимбалару, Н. Пархоменко) ще у 2014 році назва: селфі – сам себе фотографую/сканую; аудит – сам собі замовляю перевірку. Тож селфі-аудит – це власно замовлена і власно здійснена здобувачем освіти перевірка власних результатів навчання. Селфі-аудит – практична, короткотривала (не довше 10 хвилин) самостійна письмова робота з 3-4 завдань.

Упровадження комплексу **селфі-аудитів** має на меті формування в учнів уміння самостійно оцінювати результати навчання, планувати подальшу навчальну діяльність з урахуванням результатів оцінювання.

Комплекс селфі-аудитів – *поточних* та *тематичних* – розроблено відповідно до визначеного критерія оцінювання результатів навчання здобувачів початкової освіти (готовність пояснювати іншим способи виконання завдань та одержані результати).

Поточні селфі-аудити організовують на кожному занятті з усіх предметів вивчення для самооцінювання учнем та оцінювання вчителем кожного опрацьованого здобувачем освіти завдання, у тому числі селфі-треку (в 2-4 класах). Селфі-аудити спрямовані на формування в учнів уміння самостійно оцінювати результати навчання та планувати подальшу навчальну діяльність на основі порівняння результатів самооцінювання та результатів оцінювання їх навчальних досягнень учителем.

За формою організації поточні селфі-аудити можуть бути: *індивідуальними, груповими, фронтальними*; за способом проведення – *усними, письмовими, практичними*, у тому числі програмованими (також з використанням технічних засобів).

Тематичні селфі-аудити організовують за певною частиною програмового матеріалу (темою) виключно для самооцінювання учнями виконаних ними завдань селфі-аудиту та оцінювання селфі-аудиту, виконаного казковими персонажами – ласиками. Результати роботи учнів над селфі-аудитами учитель перевіряє, але не оцінює.

Авторською системою оцінювання передбачені *вхідні* та *вихідні* тематичні селфі-аудити, що відповідно проводять (до 10 хвилин) на початку і наприкінці вивчення теми. Наприкінці вивчення кожної теми, після того, як учні оцінили власні досягнення, організовують перевірку селфі-аудиту, виконаного казковим персонажем. Таким чином забезпечують формування умінь здійснювати

самооцінювання та взаємооцінювання, дотримуючись системності в цьому процесі. Післядією роботи із селфі-аудитами є вибір учнями завдань для подальшого опрацювання: чи повернення до раніше виконаних вправ і встановлення причинно-наслідкових зв'язків між отриманим результатом і нормованим способом дій з опорою на блок-карту, чи виконання творчих завдань.

Організація роботи з селфі-аудитами забезпечує створення навчальних ситуацій, в яких актуалізується формування рефлексивних умінь. До того ж пропонується система селфі-аудитів зумовлює рефлексивну активність учнів у різних часових формах вияву рефлексії: вхідний селфі-аудит – проспективна рефлексія; поточний селфі-аудит – ситуативна рефлексія; вихідний селфі-аудит – ретроспективна рефлексія. Така цілісність роботи з формування рефлексивних умінь створює основу для становлення ключової компетентності «навчання упродовж життя», оскільки ці уміння є її провідними складниками [7].

Вхідні й вихідні тематичні селфі-аудити та перевірку селфі-аудиту, виконаного казковим персонажем, організовують з таких предметів вивчення, як українська мова, математика, всесвіт в 1-4 класах і англійська мова – в 2-4 класах. Само- і взаємооцінювання готовності пояснити виконання завдання іншим організовують за допомогою системи позначок-кружечків.

Крім комплексу селфі-аудитів розроблено комплекс **діагностувальних робіт**. Метою діагностувальних робіт є отримання даних для аналізу результатів опанування кожним учнем певної частини програмового матеріалу та підготовки спільно з учнем рекомендацій для його успішного подальшого просування за освітньою траєкторією.

Привертаємо увагу вчителів до того, що діагностувальна робота не є аналогом контрольної роботи з іншою назвою. Зважаючи на мету, це інша форма організації заняття.

За освітньою програмою «Світ чекає крилатих» діагностувальні роботи є виключно тематичними. Їх проводять з таких предметів вивчення, як українська мова, математика, всесвіт в 1-4 класах і англійська мова – в 2-4 класах.

Для організації оцінювання визначено орієнтовну кількість діагностувальних робіт, що в 1 класі проводять у кінці навчального року, а в 2-4 класах розподіляють протягом семестрів і проводять у кінці логічно завершених етапів опанування певної частини програмового матеріалу (однієї теми, двох невеликих тем, підтем великої теми). Предмети вивчення, з яких проводять діагностувальні роботи в 1-4 класах, та кількість цих робіт кожного семестру подано у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Кількість діагностувальних робіт в 1-4 класах

Клас	Мова навчання		Мова вивчення		Математика		Всесвіт	
	I семестр	II семестр	I семестр	II семестр	I семестр	II семестр	I семестр	II семестр
1	—	2	—	—	—	1	—	—

2	4	6	1	1	4	4	2	4
3	6	6	2	3	4	4	3	3
4	6	6	3	3	4	4	3	3

Діагностувальні роботи з таких предметів вивчення, як арт-технології та інформатика (ІКТ), фізична культура, а також з курсів за вибором не проводять.

Діагностувальні роботи проводять відповідно до календарно-тематичного плану за розкладом занять. Діагностувальні роботи переважно розраховані на одне заняття, за винятком кількох робіт з української мови з такими видами перевірок, що вимагають більшого часу для їх виконання. Діагностувальну роботу, розраховану на два заняття, можуть проводити в один день з обов'язковою перервою, або в різні дні відповідно до послідовності занять цього предмета вивчення за розкладом. Орієнтовна тривалість виконання діагностувальної роботи розрахованої на одне заняття, становить у 1-2 класах близько 30 хвилин, у 3-4 класах – близько 35 хвилин; розрахованої на два заняття, – у 2 класі близько 60 хвилин, у 3-4 класах – близько 70 хвилин з обов'язковою перервою (від 10 до 20 хвилин) через 30 хвилин (у 2 класі), 35 хвилин (у 3-4 класах).

Письмові діагностувальні роботи учням пропонують виконувати у зошитах для діагностувальних робіт з друкованою основою. Зошити для діагностувальних робіт додому здобувачам освіти не видають. Їх зберігають у закладі загальної середньої освіти за рішенням цього закладу або до кінця навчального року, або до завершення учнями початкової школи. Водночас батьки/їх офіційні представники можуть ознайомитися з результатами виконання діагностувальних робіт під час індивідуальних зустрічей з учителем/учителями.

Графік проведення діагностувальних робіт і види перевірок, які містить кожна з них, за бажанням батьків/їх офіційних представників, учитель може доводити до їх відома або до відома учнів.

Діагностувальні роботи здобувачів освіти на індивідуальному рівні моніторингу підлягають формульованому оцінюванню з боку вчителя. Учні також долучаються до оцінювальної діяльності. Однак, якщо результати виконання завдань селфі-аудитів вони перевіряють за критерієм власної готовності навчати інших, що передбачає оцінювання правильності отриманого результату за пропонованим зразком виконаного завдання й відразу по завершенні роботи, то власну готовність навчати інших за результатами виконання діагностувальної роботи діти визначають після її перевірки вчителем, під час корекційної роботи на наступному занятті. Водночас у день виконання діагностувальної роботи учням пропонують самотійно оцінити посиленість завдань для них, власну впевненість у застосуванні опанованих способів дій, раціональність у використанні часу, старанність тощо.

Результатом формульованого оцінювання діагностувальних робіт є оцінювальне судження (без застосування позначок), яким учитель констатує успішність учня/учениці, та судження рекомендаційного характеру щодо усунення виявлених утруднень. Ці судження педагог фіксує у зошиті для

діагностувальних робіт. Водночас під час перевірки робіт учитель виправляє наявні помилки.

Оцінювальне судження за результатами формувального оцінювання діагностувальної роботи вчитель доводить до відома батьків (або їх офіційних представників) під час індивідуальних зустрічей з ними або в інший визначений учителем і батьками/їх офіційними представниками спосіб із дотриманням конфіденційності.

Учнів ознайомлюють з результатами діагностувальної роботи на наступному після її виконання занятті, на якому проводять корекцію, що передбачає встановлення зворотного зв'язку щодо якості учіння, зокрема виявлення прогресу здобувача освіти відносно себе самого, створення умов для усунення виявлених утруднень у досягненні очікуваних результатів навчання (робота над виправленням і попередженням помилок). Цю роботу можна організовувати або фронтально під керівництвом учителя, або у групах чи індивідуально залежно від кількості виявлених типових утруднень у досягненні очікуваних результатів навчання. Відповідно до мети діагностувальних робіт за результатами аналізу їх виконання та корекційної роботи, учні долучаються до формулювання рекомендацій щодо успішного подальшого їх просування за освітньою траєкторією.

Підсумкове оцінювання результатів навчання здобувачів початкової освіти, у тому числі процесу їх досягнення здійснюють наприкінці навчального року.

Під час підсумкового оцінювання учитель зіставляє навчальні досягнення учнів з очікуваними результатами навчання, визначеними в Освітній програмі відповідно до орієнтовної рамки оцінювання результатів, поданої в Методичних рекомендаціях щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти [4]. За цією рамкою педагог визначає як сформовані ті складники компетентностей, що відповідають високому, достатньому і середньому рівням результатів навчання. Відповідно, педагог визначає як такі, що ще формуються, ті складники компетентностей, що відповідають початковому рівню результатів навчання.

Привертаємо увагу до того, що в 4 класі результати **державної підсумкової атестації** здобувачів початкової освіти **не впливають** на підсумкову оцінку і під час її виведення учителем не враховуються [5].

Способи та підґрунтя для підсумкового оцінювання зумовлені особливостями предмета вивчення. Підсумкове оцінювання з предмета вивчення арт-технології та інформатика (ІКТ) в 1-4 класах, а також предметів англійська мова і всесвіт в 1 класі здійснюють шляхом узагальнення даних, отриманих під час поточного формувального оцінювання, що відбувалось як в усній, так і в письмовій формі (у посібниках-журналах) з урахуванням динаміки формування результату навчання. Підсумкове оцінювання з предмета фізична культура та курсів за вибором в 1-4 класах відбувається за результатами узагальнення поточного формувального оцінювання, яке здійснювалось в усній формі.

Основою для підсумкового оцінювання результатів навчання з української мови (1-4 кл.), англійської мови (2-4 кл.), математики (1-4 кл.) і всесвіту (2-4 кл.) є результати:

виконання учнями тематичних діагностувальних робіт;

зафіксовані в робочих зошитах, в посібниках-журналах оцінювальними судженнями;

спостереження вчителя у процесі формувального оцінювання;

індивідуалізованої діагностувальної роботи (яку здобувач освіти виконує за бажанням з метою покращення попередньої підсумкової оцінки).

Отже, з метою реалізації принципу гуманізації освітнього процесу для виведення підсумкової оцінки з предметів українська мова (1-4 кл.), англійська мова (2-4 кл.), математика (1-4 кл.) і всесвіт (2-4 кл.) за 10-14 робочих днів до завершення навчального року учитель визначає **попередню** підсумкову оцінку з урахуванням динаміки досягнення того чи іншого результату навчання і доводить її до відома учнів, їхніх батьків (або їх офіційних представників) із дотриманням конфіденційності. У разі бажання учнів, батьків учнів (або їх офіційних представників) покращити отримані результати, учитель пропонує учням **індивідуалізовану діагностувальну роботу** з виявлення стану сформованості тільки тих результатів, які хочуть покращити. Цю роботу учитель організовує на занятті з того предмета вивчення, з якого діти виконують індивідуалізовану роботу. Таке занятті учитель організовує таким чином, щоб учні, які не виявили бажання писати індивідуалізовану діагностувальну роботу, самостійно опрацьовували завдання у посібниках-журналах, а учні, які виявили бажання писати індивідуалізовану діагностувальну роботу, писали запропоновану кожному з них індивідуалізовану діагностувальну роботу. Планувати виконання індивідуалізованих діагностувальних робіт з різних предметів учитель має так, щоб більше однієї діагностувальної роботи в день не було. Повторно індивідуалізовану діагностувальну роботу не пишуть. У разі, якщо індивідуалізована діагностувальна робота має нижчу оцінку, ніж попередня підсумкова оцінка, то підсумкова оцінка має бути визначена на користь дитини за вищим результатом – за попередньою підсумковою оцінкою.

Тож, підсумкову (річну) оцінку кожного здобувача освіти визначають з урахуванням індивідуалізованої діагностувальної роботи (якщо її виконував) за умови, якщо її виконання засвідчило покращення результатів навчання.

Підсумкова оцінка є вербальною. Учитель фіксує її у класному журналі і Свідоцтвах досягнень здобувачів освіти. Оформлення результатів підсумкового оцінювання на сторінках **класного журналу** та у Свідоцтвах досягнень здійснюють відповідно до методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти [4]. Акцентуємо увагу, що свідоцтво досягнень учитель заповнює відповідно до зафіксованих у класному журналі позначень в 1-4 класах (сформовано – √, ще формується – нічого не пишемо).

У свідоцтві в частині «Рекомендації вчителя» учитель може коротко письмово прокоментувати/охарактеризувати результати навчання здобувача освіти та окреслити орієнтири щодо їх покращення.

У частині «Побажання батьків/їх офіційних представників» батьки/їх офіційні представники можуть записувати власну думку щодо результатів навчання їхніх дітей, висловлювати побажання щодо подальшої співпраці із закладом загальної середньої освіти з питання навчання дитини.

За підсумками навчального року учнів можуть нагороджувати грамотами, дипломами, подяками за певні індивідуальні досягнення, визначені учителем, адміністрацією закладу загальної середньої освіти.

З метою забезпечення наступності між системами оцінювання в початковій школі і в основній у 5 класі запроваджують адаптаційний період, який передбачає вербальне оцінювання протягом першого місяця навчання і рівневе оцінювання з фіксацією у класному журналі тільки високого і достатнього рівнів протягом другого місяця навчання.

Отже, формувальну функцію оцінювання (формувальне оцінювання) на індивідуальному рівні моніторингу реалізують з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти, зі спільним визначенням учителем і учнями мети та критерію оцінювання завдань, заходів щодо корекції отриманих результатів.

Така інноваційна система оцінювання дозволяє забезпечити психологічну комфортність й здоров'язбережувальний характер навчання, запобігти блокуванню механізмів когнітивного розвитку дитини, оскільки враховує той факт, що діти молодшого шкільного віку асоціюють оцінювання результатів навчальної діяльності з оцінкою особистості (відмінник, двієчник). Щоб запобігти формуванню негативного ставлення дитини до самої себе та інших, через недосконалу систему оцінювання в освітньому проєкті оцінюють не знання/незнання учнів, а їхню готовність навчати інших. Якщо дитина виявляє бажання, то вона завжди може доопрацювати завдання, виправити помилки, яких припустилась, і отримати кращу оцінку, яку зображує вчитель біля кожного завдання у вигляді крил або сама дитина розфарбовуванням кружечка. Система оцінювання в освітньому проєкті «Світ чекає крилатих» побудована так, щоб дитина розуміла, що вона навчається не заради оцінки, а заради знань, умінь та набуття досвіду учіння. Якщо учень чогось не знає/не вміє, то, за бажанням, він завжди може це опанувати. Такий підхід до оцінювання забезпечує умови для формування у дитини розуміння того, що все знати та вміти неможливо і що ми вчимося на помилках. Важливо прагнути опанувати те, що викликало утруднення, й виправити завдання. Тоді учні з цікавістю виконують завдання та не бояться робити помилки, не бояться навчатися. Завдяки цьому не втрачається інтерес учня до навчання через його невдачі, а навпаки – створені умови успішно вчитися на помилках. Таке оцінювання результатів навчання зорієнтоване на формування рефлексивної позиції учнів, мотивації на досягнення успіху в особистісному зростанні та створює умови для усунення психологічного тиску і сприяє опануванню учнями способів самоконтролю, самооцінювання й

самокорекції, зокрема самостійно оцінювати результати своєї діяльності, знаходити свої помилки й самостійно їх виправляти та визначати, яким чином уникати їх у майбутньому.

Традиційна бальна оцінка чи оцінка, виражена у рівнях, дається як даність, яку змінити дитина не може. Може тільки наступного дня отримати кращу оцінку, але попередня залишається такою ж. Натомість дитина хоче позбутись її, але не має можливості. Тому запропонований в освітньому проєкті «Світ чекає крилатих» підхід до оцінювання дає учню шанс для зміни на краще. Дитина зростає упевнена в тому, що сьогодні може змінити на краще те, що ще вчора не могла виконати чи опанувати.

Ознайомитися з особливостями інтегрованої освітньої системи А.Д. Цимбалару «Світ чекає крилатих» (1-4 класи) та заходами, які було проведено на базі КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського» можна за покликанням: <http://surl.li/chuev>

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 18.05.2022).
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 18.05.2022).
3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.05.2022).
4. Методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 №813. URL: <http://surl.li/aadwh> (дата звернення: 18.05.2022).
5. Порядок проведення державної підсумкової атестації, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 07.12.2018 №1369, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 02.01.2019 за №8/32979. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0008-19#Text>.
6. Освітня програма «Світ чекає крилатих» (науковий керівник Цимбалару А. Д.), лист ДСЯО від 22.09.2020 № 01/01-23/1115 URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/82239/.
7. Бугерко Я. М. Психологічна динаміка розгортання рефлексивних процесів у модульно-розвивальному освітньому циклі [Текст]: дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Ярослава Миколаївна Бугерко; наук. кер. А. В. Фурман; РВНЗ «Крим. гуманіт. ун-т». – Одеса, 2009. – 255 с. URL: <http://www.dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/317>.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ НПП «ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ» РОЗУМІННЯ ЗАДАЧ ЯК КЛЮЧ ДО РОЗВИТКУ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Олена ЧЕРНЕЦЬКА,

*старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»;*

Олена ТКАЧУК,

*учитель початкових класів комунального закладу «Гімназія «Інтелект»
Кропивницької міської ради»*